

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету суспільних наук
Остапець Ю.О./
« 28 » серпня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ**

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Політична соціологія» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньої програми «Політологія».

Розробник: **Ключкович А.Ю.**, доцент, доктор політичних наук, завідувач кафедри політології і державного управління

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри політології і державного управління

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 8 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	2-ий	
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 4,6 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 60	2-ий	
	Лекції:	
	34	
	Практичні (семінарські):	
	26	
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	–	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60	

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Політична соціологія» є ознайомлення студентів з проблематикою політичної соціології, як у науково-теоретичному плані, так і в аспекті розвитку вмінь до організації самостійної дослідницької роботи, до коректного використання соціологічних процедур і методів при аналізі політичних явищ і процесів.

Відповідно до освітньої програми вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) інтегральна компетентність – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій і методів політичної науки;

2) загальні компетентності (ЗК):

– знання предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК-01);

– здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-03);

3) спеціальні компетентності (СК):

– здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (СК-01);

– здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах (СК-03);

– здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності (СК-04);

– здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування (СК-05);

– здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності (СК-07);

– здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефхівців (СК-09).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Політична соціологія» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми (ОП):

ОК 05 Історія зарубіжних політичних вчень

ОК 09 Вступ до спеціальності

ОК 17 Політичні системи сучасності

ОК 31 Методологія політичних досліджень

ОК 28 Практична соціологія

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності	ПРН-01
Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності	ПРН-03
Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки	ПРН-08
Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах	ПРН-10
Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності	ПРН-11
Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування	ПРН-12
Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	ПРН-14
Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань	ПРН-16

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Політична соціологія»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Розуміти міждисциплінарний характер предметного поля політичної соціології та його співвідношення з предметними сферами інших наук про політику	ПРН-01
Вміти застосовувати інструментарій соціологічної науки для об'єктивного і критичного аналізу фактів політичного життя	ПРН-03
Знати предметне поле політичної соціології, логіку та особливості соціологічного пізнання політичних явищ і процесів, вміти використовувати базові категорії соціологічної науки	ПРН-08
Вміти порівнювати та оцінювати політичні процеси в суспільствах з різними типами політичного режиму та на різних етапах історичного розвитку	ПРН-10
Знати соціологічні підходи до аналізу політики та вміти застосовувати їхній інструментарій у дослідницькій діяльності	ПРН-11
Вміти аналізувати поведінкові, соціально-стратифікаційні та соціокультурні аспекти політики, використовуючи методологічний інструментарій політичної соціології	ПРН-12
Вміти застосовувати теорії та методи політичної соціології у професійній діяльності	ПРН-14
Вміти планувати та реалізовувати соціологічне дослідження політичних процесів, а також презентувати його результати фахівцям і широкій аудиторії	ПРН-16

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- екзамен;
- усні відповіді під час практичних (семінарських) занять;
- презентація результатів виконаних індивідуальних завдань і досліджень.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, презентація індивідуального завдання.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Індивід. завдання	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T8	T9			
5	5	5	5	5	5	5	15	50	100

T1, T2... - теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Індивід. завдання	Модульна контрольна робота	Сума
T11	T12	T13	T15	T16	T17			
5	5	5	5	5	5	20	50	100

T1, T2... - теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	35	6	30
Індивідуальне завдання (презентація, конспект наукових праць)	1	15	1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	9	100	8	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до виконання модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох завдань (запитань) описово-аналітичного характеру. Кожне запитання модульної контрольної роботи оцінюється окремо.

Перше і друге запитання покликані оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях.

Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше і друге запитання модульної контрольної роботи максимально можуть бути оцінені у 15 балів кожне.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Контрольні заходи та критерії оцінювання з навчальної дисципліни «Методологія політичних досліджень» розроблені відповідно до вимог системи контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, прийнятої в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Детальніше з правилами та процедурами проведення контрольних заходів, оцінювання, визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти можна ознайомитися у Положенні про організацію освітнього процесу в ДВНЗ «УжНУ» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357>), Положенні про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в УжНУ (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5952>), Положенні про порядок визнання в ДВНЗ «УжНУ» результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22966>), Положенні про порядок визнання (перезарахування) кредитів ЄКТС для учасників програм академічної мобільності у ДВНЗ «УжНУ» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/21266>).

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1.

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Тема 1. ПОЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Об'єкт, предмет і категоріальний апарат політичної соціології. Організаційно-інституціональний, функціонально-динамічний і соціокультурний аспект соціологічного дослідження політичного життя. Особливості соціологічного пізнання політичних явищ і процесів. Специфіка предмета політичної соціології в різних країнах світу.

Політична соціологія та інші суспільні дисципліни: спільне і відмінне. Проблема співвідношення предметів політичної соціології та політології. Відмінності між політологією і політичною соціологією: на рівні предмету аналізу; на рівні аналізу властивостей політичних інститутів і організацій; на нормативному рівні та ін.

Структура, функції та категоріально-понятійний апарат політичної соціології. Теоретичний та емпіричний рівень соціологічного вивчення політики. Специфіка макрополітичного та мікрополітичного аналізу політичної сфери. Функції політичної соціології: пізнавальна, інструментально-практична, регуляторна та прогностична.

Тема 2. ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Періодизація та основні фактори розвитку суспільно-політичної думки. Основні проблеми соціального виміру політики в історії суспільно-політичної думки.

Соціально-політичні знання про суспільство в епоху Античності та Середньовіччя. Осмислення мислителями Стародавнього Сходу, Стародавньої Греції та Риму проблем соціальної природи держави, взаємовідносин суспільства та держави, участі народу в управлінні державою, соціальної структури та соціальної нерівності. Проблема співвідношення світської та духовної влади в суспільному розвитку в часи Середньовіччя. Концепції «соціального утопізму».

Соціально-політичні концепції в епоху Нового часу. Концепції «суспільного договору». Рационалізм аналізу суспільства і політики в епоху Просвітництва. Ідея традиційного походження суспільства в працях представників консервативного напрямку. О. Конт і становлення соціології як науки в сер. XIX ст. Класова теорія політики і держави К. Маркса.

Інституціоналізація політичної соціології на початку XX століття. Соціологія влади, держави й політики в працях М. Вебера, В. Парето, Р. Міхельса. Розвиток емпіричних досліджень політичної поведінки в 1920-1930-х рр. (Чиказька школа).

Становлення і розвиток суспільно-політичної думки в Україні. Протосоціологія епохи Київської Русі, Козацької доби, періоду Відродження. Ідеї політичної соціології у працях М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Липинського, Д. Донцова.

Тема 3. СУЧАСНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ НАПРЯМИ

Особливості розвитку політичної соціології в др.пол. XX ст. Сучасний етап розвитку політичної соціології: основні проблемні поля і теорії. Застосування структурно-функціонального і системного аналізу до політичної сфери життя суспільства. Теорія соціального конфлікту. Порівняльні емпіричні дослідження політичних систем і культур, політичних партій і партійних систем, соціальних конфліктів і рухів, політичної поведінки та участі. Соціологічний аналіз політичної свідомості та масової поведінки.

Сучасний етап розвитку політичної соціології в Україні. Особливості процесу інституціоналізації політичної соціології в пострадянській Україні. Указ Президента України

«Про розвиток соціологічної науки в Україні» (2001 р.). Основні напрямки наукового дослідження проблем політичної соціології в Україні: історія соціологічної думки, методика і методологія політико-соціологічних досліджень, соціологія суб'єктів політики, електоральна соціологія, етносоціологія, соціологія конфлікту та ін.

Тема 4. ЕМПІРИЧНЕ СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Емпіричний рівень соціологічного дослідження політичних процесів. Теоретичне та емпіричне соціологічне дослідження: співвідношення завдань у сфері політики. Технологічні особливості емпіричного політико-соціологічного дослідження. Основні підходи до виокремлення етапів емпіричного дослідження. Підготовчий, польовий та аналітичний етапи політико-соціологічного дослідження.

Підготовка програми емпіричного дослідження та її специфіка в контексті вивчення політики. Основні елементи дослідницької програми. Методологічна, методична та організаційна частина програми. Пілотажне дослідження.

Соціологічні методи збору даних та специфіка їх застосування при вивченні політичних процесів. Переваги і труднощі у використанні методу соціологічного спостереження при дослідженні явищ політичної дійсності. Фіксація результатів спостереження політичних подій. Особливості використання соціологічного опитування як методу дослідження політики. Аналіз документів як метод соціологічного дослідження політичних процесів.

Технологічні аспекти обробки й аналізу даних соціологічного дослідження. Результати наукового дослідження і підготовка звітів. Презентація результатів політико-соціологічного дослідження фахівцям і широкій аудиторії.

Тема 5. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА: ОСНОВНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Причини появи влади в суспільстві. Соціальні основи, функції та форми здійснення політичної влади. Суб'єкти та об'єкти влади. Влада як засіб соціальної комунікації. Інтереси соціальних груп і влада. Соціальне призначення влади.

Концептуальні підходи до розуміння влади та владних відносин у суспільстві. Влада як міжособистісні відносини, як система ресурсів, як конфліктні відносини. Секційна (групова) концепція влади (Т. Гоббс, М. Вебер, Г. Лассуел, Р. Даль). Несекційна концепція влади (Т. Парсонс, Х. Арндт, М. Фуко).

Легітимність влади та її соціально-політичний зміст. Показники ступеню легітимності влади. Суспільство як джерело легітимності політичної влади. Ідеальні типи легітимного панування за М. Вебером. Типи легітимності за Д. Хелдом. Рівні легітимності за Д. Істоном.

Тема 6. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Поняття «політична стабільність». Політична стабільність і соціальна стабільність. Регулюючий і саморегулюючий потенціал політичної системи як показник її стабільності та ефективності. Внутрішні та зовнішні детермінанти політичної стабільності. Політична підтримка як найважливіша умова стабільності політичної системи. Громадянський мир, його різновиди. Конструктивний зміст політичної боротьби. Зовнішньополітичні умови політичної стабільності.

Наукова класифікація політичної стабільності. Внутрішня і зовнішня сфери політичної стабільності. Демократична та недемократична (авторитарна) політична стабільність. Класифікація політичної стабільності за масштабом: локальна, регіональна, загальнонаціональна та глобальна. Рівні політичної стабільності. Методи вимірювання рівнів політичної стабільності. Системний, функціональний і когнітивний виміри політичної стабільності. Основні джерела стабілізації та дестабілізації.

Політична стабільність та ефективність політичної системи України. Соціальні аспекти політичної стабільності України в умовах російсько-української війни.

Тема 7. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ ТА ФОРМИ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

Соціальний конфлікт і політика. Поняття «соціальний конфлікт»: наукові підходи до визначення. Конфлікт як вид соціальної взаємодії. Порівняльний аналіз конфліктів з позиції розподілу ресурсів. Конфлікт у системі відносин «панування – підпорядкування». Статусно-ролевий підхід до проблеми конфлікту.

Конфліктогенні чинники, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфлікту. Причини загострення конфлікту. Політичні аспекти й наслідки соціального конфлікту.

Аналіз конфлікту. Кількісний і якісний склад учасників конфлікту, рівень їхньої організації, обсяг ресурсів і т.д. Роль лідерів у групах. Відносини конфліктуючих сторін. Стадії конфлікту. Війна як форма соціального конфлікту.

Управління політичними конфліктами. Внутрішній вимір. Поведінкові стратегії учасників політичного конфлікту. Зовнішній вимір управління конфліктами. Форми розв'язання конфлікту. Правові та політичні шляхи розв'язання конфліктів.

Конфлікти в політичному житті України. Основні шляхи досягнення національної та соціально-політичної злагоди в українському суспільстві. Соціальна природа російсько-української війни.

Тема 8. ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ

Поняття «соціальної структури», «соціальної стратифікації» та «соціальної мобільності». Соціальна мобільність, її види та канали. Політичні фактори соціальної стратифікації. Теорії соціальної стратифікації. Соціальні групи в політиці. Великі та малі групи, макро- і мікрорівні політичного життя.

Середній клас: сутність і роль у політиці. Розвиток теорії середнього класу. Ознаки та структура середнього класу. Основні функції середнього класу. Проблема формування середнього класу в Україні.

Соціальна стратифікація в радянському суспільстві. Соціальна структура радянського періоду за А. Інкельсом. Роль держави в формуванні соціальної структури.

Динаміка соціальної структури в сучасному світі та її вплив на політичні процеси. Соціальні джерела політичних змін у стабільних і перехідних суспільствах. Політичний процес і соціальна стратифікація в українському суспільстві на сучасному етапі.

Багатофакторна модель вимірювання стратифікації населення. Аналіз соціально-професійного розшарування населення. Вимірювання орієнтацій окремих соціально-професійних груп на найважливіші політичні цінності. З'ясування впливу соціального розшарування населення на його політичну свідомість і поведінку.

Тема 9. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА В МЕХАНІЗМІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Політична культура як суспільне явище. Трактатування політичної культури в контексті соціальної взаємодії. Соціологічні підходи до вивчення політичної культури.

Соціальна зумовленість функцій політичної культури та їх реалізація в суспільному житті. Характеристика соціальних функцій політичної культури: забезпечення інтересів соціальних спільнот, стабілізація суспільства, нормативно-регулятивна та комунікативна функція, здійснення політичної соціалізації тощо.

Класифікація суспільств за типом політичної культури. «Ідеальні типи» політичної культури за Г. Алмондом і С. Вербою (патріархальний, підданський і партисипаторний). Позиційна шкала вимірювання політичної культури за В. Розенбаумом. Порівняльний аналіз типів політичних культур.

Політична культура радянського (тоталітарного) суспільства. Джерела формування політичної культури українського (пострадянського) суспільства. Соціологічні виміри політичної культури сучасного українського суспільства.

МОДУЛЬ 2.

СОЦІОЛОГІЯ СУБ'ЄКТІВ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 10. СОЦІОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Держава як соціальна організація. Походження, формування і функціонування держави: суспільна, класова та правова основа. Соціальна зумовленість функцій держави.

Держава як об'єкт осмислення в суспільно-політичній думці. Концептуальні підходи до походження держави. Тоталітарна державність у ХХ ст. Етатизм і неоетатизм. Поняття й ознаки національної держави. Типи національних держав. Криза національної держави.

Взаємовідносини держави та соціуму. Співвідношення держави й суспільства в різних типах політичних режимів. Державний патерналізм і громадянська самодіяльність як альтернативні принципи організації суспільства. Національна, регіональна й цивілізаційна специфіка взаємин держави й суспільства.

Сучасна соціальна держава. «Вторгнення» соціальної держави у сферу громадянського суспільства. Співвідношення соціальних і правових принципів існування «держави загального добробуту». Багатогранність і неоднозначність соціальної справедливості держави: забезпечення гідного рівня існування і благ індивіду та громадянину, принцип соціальної відповідальності, перерозподіл матеріальних благ та ін. Криза соціальної держави.

Тема 11. ФЕНОМЕН БЮРОКРАТІЇ: СОЦІАЛЬНА ТА ПОЛІТИЧНА ПРИРОДА

Багатозначність поняття «бюрократія». Основні підходи до тлумачення поняття «бюрократія»: етимологічне значення, негативістське трактування, позитивно-функціональне тлумачення та альтернативне розуміння бюрократії як адміністрації. Бюрократизм та його ознаки. Еволюція бюрократії як соціально-владного феномену в історичному контексті.

Розвиток теорії бюрократії. Етап концептуального осмислення ідей бюрократії в ХІХ – на поч. ХХ ст. Класові теорії бюрократії. Концепція «формально-раціональної бюрократії» М. Вебера. Концепція «дихотомічного розподілу державної влади на політичне управління й адміністрацію» В. Вільсона, Ф. Гудноу. Структурно-функціональний і системний підхід до проблем бюрократії (Р. Мертон, Н. Сінгхі). Концепція «дискреційної влади» М. Крозьє.

Типологія бюрократії. Традиційна патримоніальна і раціональна бюрократія за М. Вебером. Формула «сумлінного» (патерналістського) і «своєкорисливого» бюрократизму за Б. Курашвілі. Класична і політична бюрократія (Ф. Хеді).

Номенклатура як породження командно-адміністративної системи. Ознаки номенклатури. Номенклатура та бюрократія: спільне та відмінне. Історичний розвиток номенклатури в СРСР.

Чиновник як соціальний тип. Перманентна бюрократизація управлінського апарату за «законом Паркінсона». Стадії «хвороби Паркінсона» в управлінській організації.

Противаги бюрократизму та обмеження форм його прояву. Механізм обмеження владних амбіцій чиновництва за М. Вебером. Універсальні, специфічні та ситуативні заходи щодо обмеження проявів бюрократизму. Формальні та неформальні способи контролю за бюрократією.

Тема 12. СОЦІОЛОГІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні підходи до розуміння сутності громадянського суспільства. Структурні елементи громадянського суспільства. Соціальні відносини та соціальні інститути. Самодіяльні об'єднання в суспільній сфері.

Функції громадянського суспільства. Ознаки та умови існування громадянського суспільства. Проблеми інституціоналізації громадянського суспільства в Україні. Роль «третього сектора» в демократизації.

«Масова людина» і «масове суспільство» як альтернатива громадянському суспільству. Рисі «масової людини» (при тоталітарному режимі): некритичне та стандартизоване мислення, антиінтелектуалізм, фанатизм, орієнтація на лідера, нетолерантність, нетерпимість до

інакомислення, нездатність до організації самостійної діяльності, рабська психологія та ін. Теорії «масового суспільства».

Тема 13. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Проблема політичних партій в історії соціологічної та політичної думки. Класова природа політичних партій у концепції К. Маркса. Проблеми бюрократизації та олігархізації партій у працях Р. Міхельса, М. Острогорського. Плебісцитарна демократія і політичні партії в теорії М. Вебера. Соціологія політичних партій М. Дюверже. Теорія «кризи політичних партій» в умовах постіндустріального суспільства.

Соціальні причини виникнення політичних партій. Багатоманітність функції партій: на рівні внутрішньої структури партії; у сфері суспільних відносин; на рівні інституціалізованої державності.

Типологія політичних партій. Соціально-класові типи партій. Обмеження у використанні класового й соціально-стратифікаційного підходів до типології політичних партій у сучасних умовах.

Основні аспекти соціологічного аналізу структури та діяльності політичних партій. Джерела підтримки партій. Соціальна база та електорат. Представництво інтересів конкретних соціальних спільнот. Механізм взаємодії партій з громадянами, що їх підтримують. Ієрархія у внутрішньопартійних відносинах.

Соціетальний підхід до аналізу партійних систем. Інституціоналізація соціально-політичних розмежувань. Концепція соціально-політичних розмежувань С. Ліпсета і С. Роккана. Традиційні лінії соціально-політичних конфліктів: центр і периферія, держава і церква, місто і село, власники та робітники. Соціально-політичні розмежування і партійний розвиток в посткомуністичних країнах ЦСЄ. Соціально-політичні розмежування в сучасному суспільстві.

Вимірювання рівня інституціоналізації політичних партій і партійних систем. Формалізовані методики обробки емпіричних даних: індекс ефективної кількості партій, індекс фракційності, індекс урядової істотності, індекс агрегації.

Тема 14. ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО: СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА І ФУНКЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

Теорії елітизму в історії політичної думки. Класичні теорії політичної еліти. «Трактат із загальної соціології» В.Парето Біологічне та психологічне обґрунтування елітизму. Технократизм як напрям елітизму в ХХ ст. Теорії «плюралізму еліт». Ціннісні концепції еліт. Ідеї елітарності в працях українських мислителів.

Еліта як соціальна меншість. Політична еліта як необхідна структурна ланка в механізмі політичної влади. Структура та функції політичної еліти. Соціальне представництво та результативність політичних еліт. Центральна, регіональна та місцева політична еліта. Соціальні джерела й механізми рекрутування політичної еліти. Моделі циркуляції еліти. Проблеми аналізу структури та складу політичної еліти. Перехідні політичні системи та процеси циркуляції еліти. Сучасна українська «політична еліта»: джерела влади й система рекрутування.

Соціальна природа та сутність лідерства. Теорії лідерства. Основні аспекти аналізу лідерства за інтегративною теорією. Політичне лідерство в структурі влади. Критерії ефективності політичного лідерства.

Проблеми підготовки та формування політичної еліти й політичних лідерів: методи, форми, соціальна база, критерії та механізм відбору. Особливості рекрутування політичних лідерів у конкурентних і неконкурентних, стабільних і нестабільних політичних системах. Політичне лідерство в Україні.

Тема 15. ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Людина в системі політичних відносин. Поняття «політична соціалізація» особистості. Функції політичної соціалізації: інформаційна, ціннісно-орієнтована, установчо-нормативна, діяльнісна і збереження динамічної рівноваги політичної системи.

Розвиток теорії політичної соціалізації. Основні концептуальні підходи до соціалізації особистості в рамках теорії «загальної соціалізації»: психоаналітичний, функціональний і системний підходи, когнітивна модель соціалізації, марксистська й антропологічна концепції соціалізації, теорія соціалізації Ч. Кулі та Дж. Міда.

Основні етапи та напрямки розвитку теорії політичної соціалізації. Концепція «стійкості дитячих і юнацьких уявлень про політику». Ідея «вертикальної» та «горизонтальної» політичної соціалізації. Концепція «відкритості до змін протягом всього життя». Модель процесу політичної соціалізації за Ф. Васбурном.

Стадії політичної соціалізації. Первинна і вторинна політична соціалізація. Допартисипаторний, партисипаторний і постпартисипаторний етапи. Стан залучення людини до політики, стан відчуження, стан повного злиття людини та політичної структури.

Типи політичної соціалізації особистості: гармонійний, плюралістичний, гегемоністський і конфліктний. Пряма і непряма форма політичної соціалізації. Фактори політичної соціалізації: фактори макро- і мікросередовища, фактори політичного та неполітичного походження.

Тема 16. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Поведінка як діяльність індивіда чи групи суспільства. Соціальні та психологічні складові політичної поведінки. Інстинкти як вроджені моделі поведінки. Навички як результат життєвого досвіду. Раціональні дії індивідів. Індивідуальна та групова політична поведінка: норми та девіації.

Регуляція політичної поведінки: внутрішні стимули та зовнішні фактори. Внутрішньоособистісні якості: характеристики, що свідчать про рівень розвитку особи; життєві орієнтири; психологічні та біологічні якості індивіда. Зовнішні фактори: специфіка соціально-політичного, соціально-економічного та соціокультурного розвитку країни, політична система і політичний режим, домінантні агенти й умови протікання політичної соціалізації та ін.

Масова поведінка в політиці. Специфічні властивості маси та різноманітність її складу. Основні різновиди маси: публіка та натовп. Динаміка психології натовпу. Фактори впливу на масову політичну поведінку.

Тема 17. ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА

Поняття «електоральна поведінка», «електорат», «виборча система», «виборчий процес», «абсентеїзм». Форми електоральної участі громадян.

Теоретико-методологічні підходи до вивчення електоральної поведінки: біхевіоралістський, інституціональний і транзитологічний. Соціологічна та соціально-психологічна теорії електоральної поведінки. Раціонально-інструментальний підхід до електоральної поведінки. Школа електорально-просторових досліджень.

Емпіричні методи дослідження виборчого процесу. Статистичний аналіз результатів виборів. Вивчення громадської думки шляхом опитування. Типи опитувальних досліджень: базові дослідження; пропагандистські дослідження і технології; прогнозні дослідження; післявиборчі дослідження. Особливості соціологічного дослідження електоральних настроїв в Україні.

Моделі електоральної поведінки. Моделі, в основі яких лежить звичка. Електоральні моделі, в основі яких психологічні (емотивні) чинники. Моделі електоральної поведінки на основі раціонально прийнятих рішень.

Фактори впливу на електоральний вибір: інституційні, політико-ідеологічні, соціокультурні (соціетальні), соціально-економічні, соціально-демографічні чинники. «Лійка причинності» А. Кемпбелла. Методологія аналізу факторів впливу на електорат. Основні фактори впливу на поведінку українського виборця.

Особливості психологічного впливу на електорат. Суб'єкти та об'єкти психологічного впливу. Аналіз структури електорату. Класифікація виборців. Закономірності формування і прояву установок виборців. Способи емоційного та раціонального впливу.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1. Історія, теорія і методологія політичної соціології						
Тема 1. Політична соціологія як наука і навчальна дисципліна	6	2	2			2
Тема 2. Історія соціально-політичної думки та становлення політичної соціології	6	2	2			2
Тема 3. Сучасний етап розвитку політичної соціології: основні теоретичні напрями	8	2	2			4
Тема 4. Емпіричне соціологічне дослідження політичних процесів	8	2	2			4
Тема 5. Політична влада: основні соціологічні характеристики	8	2	2			4
Тема 6. Соціальні аспекти політичної стабільності	6	2				4
Тема 7. Соціально-політичні конфлікти та форми їх регулювання	6	2				4
Тема 8. Політичні аспекти соціальної стратифікації	8	2	2			4
Тема 9. Політична культура в механізмі соціальної взаємодії	6	2	2			2
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль 1	62	18	14			30
Модуль 2. Соціологія суб'єктів політичної діяльності						
Тема 10. Соціологія сучасної держави	6	2				4
Тема 11. Феномен бюрократії: соціальна та політична природа	8	2	2			4
Тема 12. Соціологія громадянського суспільства	6	2	2			2
Тема 13. Політичні партії як об'єкт соціологічного аналізу	8	2	2			4
Тема 14. Політичні еліти та політичне лідерство: соціальна природа і функції в суспільстві	6	2				4
Тема 15. Політична соціалізація особистості	8	2	2			4
Тема 16. Соціологічний аналіз політичної поведінки	8	2	2			4
Тема 17. Електоральна поведінка	8	2	2			4
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль 2	58	16	12			30
Разом за семестр	120	34	26			60

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Політична соціологія як наука і навчальна дисципліна	2	
2.	Історія соціально-політичної думки та становлення політичної соціології	2	
3.	Сучасний етап розвитку політичної соціології: основні теоретичні напрями	2	
4.	Емпіричне соціологічне дослідження політичних процесів	2	
5.	Політична влада: основні соціологічні характеристики	2	
6.	Політичні аспекти соціальної стратифікації	2	
7.	Політична культура в механізмі соціальної взаємодії	2	
8.	Феномен бюрократії: соціальна та політична природа	2	
9.	Соціологія громадянського суспільства	2	
10.	Політичні партії як об'єкт соціологічного аналізу	2	
11.	Політична соціалізація особистості	2	
12.	Соціологічний аналіз політичної поведінки	2	
13.	Електоральна поведінка	2	
Разом		26	

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота студента під час вивчення дисципліни «Політична соціологія» передбачає опрацювання навчального матеріалу лекційних занять, підготовку до практичних (семінарських) занять, а також самостійне опрацювання додаткового навчального матеріалу до окремих тем у вільний від аудиторних занять час.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Політична соціологія як наука і навчальна дисципліна	2	
2.	Історія соціально-політичної думки та становлення політичної соціології	2	
3.	Сучасний етап розвитку політичної соціології: основні теоретичні напрями	4	
4.	Емпіричне соціологічне дослідження політичних процесів	4	
5.	Політична влада: основні соціологічні характеристики	4	
6.	Соціальні аспекти політичної стабільності	4	
7.	Соціально-політичні конфлікти та форми їх регулювання	4	
8.	Політичні аспекти соціальної стратифікації	4	
9.	Політична культура в механізмі соціальної взаємодії	2	
10.	Соціологія сучасної держави	4	
11.	Феномен бюрократії: соціальна та політична природа	4	
12.	Соціологія громадянського суспільства	2	
13.	Політичні партії як об'єкт соціологічного аналізу	4	
14.	Політичні еліти та політичне лідерство: соціальна природа і функції в суспільстві	4	
15.	Політична соціалізація особистості	4	
16.	Соціологічний аналіз політичної поведінки	4	
17.	Електоральна поведінка	4	
Разом		60	

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання для студентів з курсу «Політична соціологія» передбачають самостійний характер виконання, враховують індивідуальні особливості, пізнавальні можливості здобувачів вищої освіти.

I-й модульний контроль – індивідуальна завдання: підготовка та презентація категорій, проблем, тем з курсу «Політична соціологія» в програмі Microsoft PowerPoint (див. нижче).

Орієнтовні теми:

1. Р.Арон, П.Бурдьє, Ю.Хабермас про предмет політичної соціології: спільне й особливе в підходах.
2. Політичне поле соціального простору в концепції П.Бурдьє.
3. М.Вебер про роль бюрократії в системі владних відносин.
4. Політична соціологія Е.Дюркгейма.
5. Основні соціологічні парадигми в дослідженні політичного життя.
6. Діалектика раціональної та ірраціональної влади: соціальні наслідки ірраціоналізації влади.
7. Влада як категорія соціально-політичного аналізу.
8. Легітимність влади: соціологічні методи вивчення.
9. Аналіз бюрократії в роботах К.Маркса.
10. Функціональний підхід до дослідження бюрократії в роботах Р.Мертона.
11. Корупція як дисфункціональний прояв влади та управління.
12. Державна бюрократія – соціальне зло чи функціональна необхідність.
13. Командно-бюрократична система як результат тоталітаризму та всевладдя номенклатури.
14. Вплив соціально-політичних розмежувань на формування партійних систем (на прикладі України).
15. Криза довіри до політичних партій у сучасному суспільстві.
16. Бізнесова та політична еліта – проблеми взаємодії та взаємовідносин в Україні.
17. Олігархізація політики як проблема української політичної еліти.
18. Роль харизматичного лідера в періоди соціальних трансформацій.
19. Модель виміру політичної стратифікації суспільства.
20. Особливості процесу політичної соціалізації молоді в Україні.

II-й модульний контроль: конспект праць відомих науковців за планом, який студент розробив самостійно (див. нижче).

Рекомендовані праці:

1. Бурдьє П'єр. Практичний глузд / пер. з фр. О. Йосипенко [та ін.]. К.: Український Центр духовної культури, 2003. 529 с.
2. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. Київ: Наш формат, 2018. 215 с.
3. Вебер Макс. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. О. Погорілий. К.: Основи, 1998. 534 с.
4. Габермас Ю. Структури перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. 320 с.
5. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. Х.: Каравела, 2002. 216 с.
6. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою : лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті / пер. з нім. А. Орган. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 110 с.
7. Дюркгайм Еміль. Самогубство: Соціологічне дослідження / пер. з фр. Л.Кононович. К.: Основи, 1998. 519 с.
8. Маркузе Герберт. Структура інстинктів і суспільство: філос. дослідж. вчення Зигмунда Фрейда / пер. О. Юдін. К.: Ніка-Центр, 2010. 248 с.
9. Парсонс Талкот. Соціальна структура і особистість: [зб. тв.] / пер. з англ. В. Верлоки і В. Кебуладзе. К.: Дух і літера, 2011. 337 с.
10. Almond G.A., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton: Princeton University Press, 1963. URL: <https://doi.org/10.1515/9781400874569>

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби та обладнання: ноутбук, проектор, мультимедійна система для презентацій матеріалу лекцій, семінарів і самостійної роботи студентів. Доступ до мережі Інтернет.

Програмне забезпечення: пакет програм Microsoft Office, сервіс для онлайн-зустрічей Google Meet, сайт електронного навчання УжНУ Moodle (<https://moodle.uzhnu.edu.ua/>).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Гончарук-Чолач Т. В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.
2. Гнатчук О. С. Історія соціології (класичний період): навч. посіб.: [у 2 ч.]. Чернівці: Рута, 2016. Ч. 1. 239 с.
3. Ключкович А. Ю. Політична соціологія: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 67 с.
4. Основи політичної соціології: навч. посіб. для студентів соціогуманітар. спец. / Безносів М. А. та ін. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 251 с.
5. Соціологічні та політологічні студії: підруч. для студентів вищ. закл. освіти / [уклад.: А. С. Лобанова та ін.] ; за ред. д-ра соціол. наук, проф. А. С. Лобанової ; Криворізь. держ. пед. ун-т. - Київ : Каравела, 2018. 519 с.
6. Соціологія: терміни і поняття. Навчальний енциклопедичний словник-довідник / за заг. ред. В.М. Пічі [Н.В. Коваліско, Ю.Ф. Пачковський, О.І. Пташник-Середюк та ін.]. Львів: «Новий світ-2000», 2018. 658 с.
7. Спеціальні та галузеві соціології: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти / [С. К. Андрейчук та ін.] ; за заг. ред. д-ра соціол. наук, проф. В. М. Пічі; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т гуманітар. та соц. наук, Каф. соціології та соц. роботи. Львів: Новий Світ-2000, 2019. 421 с.
8. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок: путівник портрет. галереєю Ін-ту соціології НАН України / [І. Мартинюк та ін.] ; за ред. акад. НАН України В. Ворони ; НАН України, Ін-т соціології. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2015. 300 с.
9. Требін М. П. Соціально-політичні студії: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 696 с.
10. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: [колект. монографія] / [Бакіров В. та ін.] ; за ред. Євгена Головахи, Сергія Макеєва ; НАН України, Ін-т соціології. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2023. 342 с.

Допоміжна література

1. Андрусишин В. Й. Радянський тоталітаризм, homo sovieticus і деформація змісту українських політичних традицій. *Культурологічний альманах*. 2022. № 4. С. 160–165.
2. Бакумов О. С. Електоральна поведінка українських виборців в 2010–2014 рр.: кластерний аналіз. *Форум права*. 2016. № 3. С. 19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
3. Балакірева О. М., Дмитрук Д.А. Електоральні настрої та електоральна поведінка виборців як прояв політичної суб'єктності. *Український соціум*. 2019. № 3. С. 107–135.

4. Бевзенко Л. Д. Інтегративні соціологічні теорії та кризовий соціальний менеджмент: на шляху до теоретико-прагматичних синтетичних концепцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2018. Вип. 40. С. 36–43.
5. Береза В. О. Політична соціалізація особистості: сучасні тенденції. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2016. Вип. 72. С. 172–180.
6. Бойко С. Українська молодь і громадянське суспільство в умовах сучасних викликів. *Українознавчий альманах*. 2020. Вип. 27. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2020_27_5
7. Бондаренко Н. Громадянське суспільство в умовах пандемії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 1. С. 80–89.
8. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 1-2. С. 26-30.
9. Горський С. В. Предмет соціології політики: актуальне наповнення. *Політикус: наук. журнал*. 2020. № 5. С. 7–15. URL: http://politicus.od.ua/5_2020/3.pdf
10. Гриценко О. Економічні й соціокультурні зміни на межі епох: виклики постіндустріального суспільства. *Empirio*. 2024. Том 1. № 1. С. 4-10. DOI: 10.18523/3041-1718.2024.1.4-10
11. Дембіцький С. Апріорна та апостеріорна кластеризація результатів соціологічного тесту "Типи політичної культури": порівняльний аналіз. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 1. С. 128-144.
12. Дублікаш Т. М. Про застосування концепції порогів С. М. Липсета та С. Роккана до аналізу інституційного та політичного врегулювання конфліктів у розділених суспільства. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19-20. С. 131-139.
13. Дьоміна О. С. Політична соціалізація та політична освіта громадян у світлі проблем недовіри до влади. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 16. С. 112–117.
14. Ключкович А. Електоральне структурування території України: основні регіони, фактори та етапи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. Випуск 17. Ужгород: Говерла, 2014. С. 50–59.
15. Ключкович А. Соціально-політичні розмежування в словацькому суспільстві: основні лінії та особливості впливу в умовах посткомуністичного розвитку. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. 2019. Том. 2. № 1. С. 71–78.
16. Кочубей Л. Сучасна політична еліта та політичний клас: визначення, моделі та особливості становлення. *Наукові записки*. 2018. Вип. 45. С. 37-54. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_suchasni.pdf
17. Кривошеїн В. В. Ідентифікаційні ризики у сучасному політичному процесі: соціологічний фокус аналізу. *Epistemological studies in philosophy, social and political science*. 2019. Vol. 2, Iss. 1. С. 14-21.
18. Основні парадигми класичної та сучасної соціологічної думки: хрестоматія / за заг. ред. В. І. Докаша, Т. В. Медіної. Чернівці: Рута, 2014. 279 с.
19. Політико-ідеологічні орієнтації громадян в умовах російської агресії. Київ: Центр Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2022. №3-4. С. 2-89. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD189-190_2022_ukr.pdf
20. Полторак В. А. Соціологія політики, політичний маркетинг і політико-інженерна діяльність. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2012. Вип. 56. С. 219–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2012_56_27
21. Проноза І. І. Соціологічні дослідження (опитування) як політична технологія інформаційно-маніпулятивного впливу на політичну свідомість. *Політикус*. 2023. Вип. 4. С. 79–85.

22. Стегній О. Г. Соціологічні підходи до вивчення типів політичної культури. *Укр. соціум*. 2015. № 2. С. 26-35.
23. Стояновський О. Особливості суспільної комунікації в умовах відкритості політичної влади. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 28. С. 203-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2020_28_29
24. Цокур Є. Г. Громадянське суспільство України: тернистий шлях творення. *Politology bulletin*. 2020. Iss. 84. С. 147-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2020_84_13
25. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні та міфологічні детермінанти політичної поведінки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2019. Вип. 26. С. 3–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2019_26_3
26. Шевель І. П. Політична модернізація: сутність, теорії, розвиток, порівняльно-соціологічний аналіз. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. Вип. 2. С. 236-242.
27. Шиян О., Філіпенко Л., Самчук, Л. Політична стратифікація українського суспільства. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. 26(4). С. 12-17. URL: <https://doi.org/10.15421/172368>
28. Щедрова Г. П. Політична соціологія електорального простору України: сучасні тенденції. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 143(3). С. 90-94. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_143\(3\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_143(3)_20).
29. Orum A.M., Dale J.G. *Political Sociology: Power and Participation in the Modern World*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 336 p. URL: <https://global.oup.com/ushe/product/political-sociology-9780195371154?cc=ua&lang=en>
30. Seeliger M., Petersen F. Transformations of the State and Political Sociology. *Journal of Political Sociology*. 2024. Vol. 2, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.54195/jps.19460>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

- Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
- Інститут соціології НАН України. URL: <https://isnasu.org.ua/>
- Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/>
- Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
- Соціологічна асоціація України. URL: <http://sau.in.ua/>
- Соціологічна група «Рейтинг». URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
- Український незалежний центр політичних досліджень. URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/publikatsii>
- Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/>
- Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
- European Consortium for Political Research (ECPR). URL: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/>
- International Political Sociology. URL: <https://academic.oup.com/ips>
- International Sociological Association. URL: <https://www.isa-sociology.org/en>